

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پروردگارا!

این عزت مرا بس که من بنده تو باشم

و این فخر مرا بس که تو پروردگار من باشی

تو چنانی که من دوست می دارم،

پس مرا چنان کن که تو دوست می داری.

(صحیفه سجادیه)

۸۷/۱۱۰۵۸۱۸

۸۷/۱۲/۲

دانشگاه پشاور
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی عوامل تشدید کننده و تخفیف دهنده در مجازات اسلامی

استاد راهنما:

دکتر اکبر احمد پور

استاد مشاور:

دکتر محمد حسن حائری

تحقیق و نگارش

صدیقه گلستان رو

تیر ۱۳۸۷

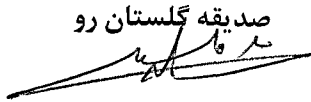
وزارت عالی تعلیمات و تربیت
پشاور

۱۳۸۷ ۱۹/۲۴

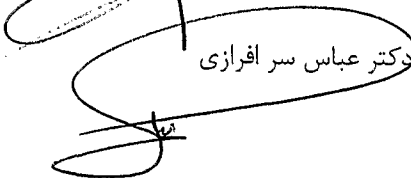
۱۰۶۵۳۹

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان بررسی عوامل تشدیدکننده و تخفیف دهنده در مجازات اسلامی. قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد. فقه و مبانی حقوق اسلامی. توسط دانشجو. صدیقه گلستان رو. تحت راهنمایی استاد پایان نامه. دکتر اکبر احمدپور. تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

صدیقه گلستان رو

این پایان نامه... واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۸۷/۴/۱۰ توسط هیئت داوران بررسی و درجه عالی... به آن تعلق گرفت.

تاریخ	امضاء	نام و نام خانوادگی	
۸۷/۴/۱۰		دکتر اکبر احمدپور	استاد راهنما:
۸۷/۴/۱۰		دکتر محمدحسن حائری	استاد مشاور:
۸۷/۴/۱۰		دکتر حسین ناصری مقدم	داور ۱:
۸۷/۴/۱۰		دکتر امیر حمزه سالارزایی	داور ۲:
۸۷/۴/۱۰		دکتر عباس سرافرازی	نماینده تحصیلات تکمیلی:

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب صدیقه گلستان رو تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: صدیقه گلستان رو

امضاء

تقدیم به

وجود خسته از رنج های زندگی پدرم،

صبر و امید همیشگی، مادرم،

خواهران عزیز و باطراوتم معصومه، طیبه و ملیکا،

برادر تنها و مهربانم کامران،

و

تقدیم به همه آنان که با حکمی غیر عادلانه در بند اسیرند و به انتظار رهایی

سپاسگزاری

با حمد و سپاس از درگاه خداوندگار جبار که مرا در راه نگارش این پایان نامه و به سرانجام رساندن آن یاری نمود، بر خود لازم می دانم از عزیزانی که نام برده شده اند به دلیل همکاری با اینجانب قدردانی نمایم. بی شک بدون همراهی و همیاری ایشان این پایان نامه به امروز خود نمی رسید.

از جناب آقای دکتر اکبر احمدپور به خاطر رهنمودهای ارزنده و همکاری های ایشان.

از جناب آقای دکتر محمد حسن حائری به خاطر رهنمودهای گرانبار و مشاوره ایشان.

از جناب آقایان دکتر امیر حمزه سالارزایی و دکتر حسین ناصری مقدم برای داوری و رهنمودهای بزرگوارانه ایشان.

از جناب آقای دکتر نادر مختاری مدیر گروه محترم گروه فقه و حقوق دانشگاه سیستان و بلوچستان به دلیل همکاری های صمیمانه و رهنمودهای ارزنده ایشان.

از جناب آقایان دکتر رضا رضایی و دکتر محمد شیخ به خاطر همکاری های ایشان.

از جناب آقای دکتر سرافرازی نماینده محترم تحصیلات تکمیلی و سرکار خانم علاقی کارشناس محترم گروه فقه و مبانی حقوق دانشگاه سیستان و بلوچستان به خاطر همکاری های صمیمانه ایشان.

از همه اساتید بزرگواری که در محضر درس ایشان حضور داشته ام به ویژه جناب آقای دکتر محمد صادق علمی و اساتید محترم دانشکده الهیات میبد، دانشگاه یزد.

و همه دوستانی که از یاری ایشان در مراحل مختلف بهره مند بوده ام، خانم ها سهیلا حسن لی، بتول بهزاد، سمیه امینی، فهیمه کریمی، لیلا بنی جمالی، زهرا مخیر، راحله کولابادی، ام البنین محمدی، نوشا واشقانی فراهانی و منصوره شاه حسینی.

چکیده

آن گاه که انسانی به دلیل ارتکاب جرم مورد محاکمه قرار می گیرد، در جریان دادرسی وجود برخی شرایط ویژه در شخص مجرم یا نحوه ارتکاب جرم موجب تشدید یا تخفیف مجازات می گردد که به عنوان عوامل تخفیف دهنده و تشدید کننده مجازات مطرح می شوند. در نظام جزایی اسلام نیز چنین عواملی وجود دارد که با توجه به چگونگی ارتکاب جرم و تفاوت بزهکاران، توسط شارع تدوین شده است. در این پژوهش کنکاشی پیرامون این عوامل با تکیه بر مبانی فقهی آن صورت گرفته، ابتدا عواملی که در همه جرایم به بارآورنده تشدید مجازات هستند و سپس دیگر عواملی که در برخی جرایم به طور ویژه موجب تشدید می شوند و در نهایت نیز عوامل تخفیف دهنده مجازات مورد کاوش قرار گرفته اند. مجموع این عوامل در کنار یکدیگر نشان دهنده توجه و اهتمام قانونگذار اسلامی به اجرای عدالت و پیش گیری از ارتکاب جرم است.

واژگان کلیدی: مجازات ، تشدید کننده، تخفیف دهنده، جرم.

صفحه	عنوان
۱	فصل اول - کلیات
۲	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ ادبیات تحقیق
۲	۱-۲-۱ تعریف مساله
۳	۲-۲-۱ فرضیات تحقیق
۳	۳-۲-۱ روش تحقیق
۴	۴-۲-۱ اهمیت و اهداف تحقیق
۴	۵-۲-۱ پیشینه تحقیق
۴	۳-۱ مجازات
۵	۱-۳-۱ تعریف
۴	۲-۳-۱ ویژگی های مجازات
۶	۳-۳-۱ اهداف مجازات
۷	۴-۳-۱ سابقه تاریخی
۸	۴-۱ عوامل تشدید کننده مجازات
۸	۱-۴-۱ تعریف
۸	۲-۴-۱ انواع عوامل تشدید کننده مجازات
۹	۳-۴-۱ سابقه تاریخی
۱۱	۱-۵ عوامل تخفیف دهنده در مجازات
۱۱	۱-۵-۱ تعریف
۱۱	۲-۵-۱ مقایسه عوامل تخفیف دهنده با نهادهای مشابه
۱۴	۳-۵-۱ سابقه تاریخی

۱۵	فصل دوم - عوامل مشترک تشدید کننده در مجازات اسلامی
۱۶	۱-۲ مقدمه
۱۷	۲-۲ تکرار جرم
۱۷	۱-۲-۲ تعریف
۱۷	۲-۲-۲ شرایط تحقق تکرار جرم
۱۹	۳-۲-۲ مبانی فقهی تکرار جرم
۲۰	۴-۲-۲ تکرار جرم در جزایات اسلام
۲۰	۱-۴-۲-۲ مقدمه
۲۱	۲-۴-۲-۲ تکرار جرم در حدود
۲۱	۱-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم زنا
۲۳	۲-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم لواط
۲۶	۳-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم سحق
۲۸	۴-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم قیادت
۳۱	۵-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم قذف
۳۲	۶-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم شرب خمر
۳۴	۷-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم در سرقت حدی
۳۵	۸-۲-۴-۲-۲ تکرار جرم محاربه
۳۶	۳-۴-۲-۲ تکرار جرم در تعزیرات
۳۹	۳-۲ تعدد جرم
۳۹	۱-۳-۲ تعریف
۴۰	۲-۳-۲ شرایط تحقق تعدد واقعی جرم
۴۱	۳-۳-۲ مبانی فقهی تعدد جرم
۴۷	۴-۳-۲ تعدد جرم در جزایات اسلام
۴۷	۱-۴-۳-۲ تعدد در حدود
۴۷	۱-۱-۴-۳-۲ تعدد در زنا

۵۱	تعدد در لواط و سحاق ۲-۱-۴-۳-۲
۵۱	تعدد در قذف ۳-۱-۴-۳-۲
۵۵	تعدد در شرب خمر ۴-۱-۴-۳-۲
۵۶	تعدد در سرقت ۵-۱-۴-۳-۲
۵۷	تعدد در محاربه ۶-۱-۴-۳-۲
۵۸	تعدد جرم در جرایم موجب قصاص ۲-۴-۳-۲
۵۸	تعدد در ارتکاب قتل عمد ۱-۲-۴-۳-۲
۶۰	تعدد در جراحات منجر به قتل ۲-۲-۴-۳-۲
۶۶	تعدد در جنایات مادیون نفس وارده بر اشخاص واحد یا ۳-۲-۴-۳-۲
۶۹	تعدد جرم در جنایات موجب دیه ۳-۴-۳-۲
۷۱	تعدد در صدمات وارد شده بر پوست و مو ۱-۳-۴-۳-۲
۷۲	تعدد در صدمات وارد شده بر بینی و حس بویایی و گوش و حس شنوایی ۲-۳-۴-۳-۲
۷۵	تعدد در صدمات وارد شده بر حدقه چشم و بینایی ۳-۳-۴-۳-۲
۷۵	تعدد در صدمات وارد شده بر نخاع و ستون فقرات ۴-۳-۴-۳-۲
۷۷	تعدد در صدمات وارد شده بر اعضا و زوال عقل ۵-۳-۴-۳-۲
۷۹	تعدد در صدمات وارد شده بر زبان و حس چشایی و قدرت گویایی ۶-۳-۴-۳-۲
۸۰	تعدد در صدمات وارد شده بر فک و دندان ها ۷-۳-۴-۳-۲
۸۰	تعدد دیات در سقط جنین ۸-۳-۴-۳-۲
۸۰	تعدد در تعزیرات ۴-۴-۳-۲
۸۴	فصل سوم - علل خاص تشدید مجازات ۴-۴-۳-۲
۸۵	۱-۳ مقدمه ۴-۴-۳-۲
۸۵	۲-۳ ارتکاب جرم در زمان و مکان مقدس ۴-۴-۳-۲
۸۶	۱-۲-۳ قتل در ماه های حرام و حرم ۴-۴-۳-۲
۸۹	۲-۲-۳ زنا در زمان و مکان مقدس ۴-۴-۳-۲
۹۰	۳-۲-۳ شرب خمر در ماه مبارک رمضان ۴-۴-۳-۲

۹۱	۳-۳ زناي پيرمرد و پيرزن
۹۵	۴-۳ وطي مرده يا لواط او
۹۷	۵-۳ علل خاص تشديد مجازات در تعزيرات
۹۸	۱-۵-۳ عوامل ناظر بر زمان و مكان وقوع جرم
۹۹	۲-۵-۳ عوامل ناظر بر وسايل ارتكاب جرم
۱۰۰	۳-۵-۳ عوامل ناظر بر فعل يا ترك فعل خاص در هنگام ارتكاب جرم
۱۰۱	۴-۵-۳ عوامل ناظر بر ميزان خسارت وارده از جرم
۱۰۲	۵-۵-۳ عوامل ناظر بر شخصيت بزهكار و بزه ديده
۱۰۵	فصل چهارم - عوامل تخفيف دهنده در مجازات اسلامي
۱۰۶	۱-۴ مقدمه
۱۰۷	۲-۴ عوامل تخفيف دهنده در تعزيرات
۱۰۷	۱-۲-۴ مقدمه
۱۰۷	۲-۲-۴ كيفيات مخففه قضايي
۱۰۸	۱-۲-۲-۴ گذشت شاكي يا مدعي خصوصي
۱۱۱	۲-۲-۲-۴ همكاري با دادگاه
۱۱۳	۳-۲-۲-۴ شرايط خاص متهم و ارتكاب جرم
۱۱۶	۴-۲-۲-۴ رفتار متهم پس از ارتكاب جرم
۱۱۷	۳-۲-۴ علل قانوني تخفيف مجازات
۱۱۷	۱-۳-۲-۴ مقدمه
۱۱۸	۲-۳-۲-۴ عذر همكاري (لو دادن)
۱۱۹	۳-۳-۲-۴ عذر ترك جرم
۱۲۱	۴-۳-۲-۴ عذر فاميل بودن
۱۲۲	۵-۳-۲-۴ عذر ياري رساندن
۱۲۲	۴-۲-۴ تخفيف توسط مقام معظم رهبري
۱۲۸	۳-۴ عوامل تخفيف دهنده در حدود، قصاص و ديات

۱۲۸	۱-۳-۴ مقدمه
۱۲۸	۲-۳-۴ بررسی امکان وجود عوامل تخفیف دهنده در حدود، قصاص، دیات
۱۳۵	فصل پنجم- نتیجه گیری، آزمون فرضیات و پیشنهادات
۱۳۶	۱-۵ نتیجه گیری
۱۳۷	۲-۵ آزمون فرضیات
۱۳۹	۳-۵ پیشنهادات
۱۴۱	فهرست منابع

فصل اول

کلیات

۱-۱ مقدمه

مجازات، پاسخ اجتماع به مرتکب جرم است؛ شخصی که با نقض قوانین حاکم بر جامعه نظم و امنیت موجود را بر هم زده است. کیفر یا مجازات دارای سابقه طولانی در تاریخ بشر بوده و سالهاست که مورد بحث و بررسی قرار دارد. یکی از شاخه های علم حقوق که به این امر اختصاص دارد، حقوق جزاست.

حقوق جزا یا حقوق جنایی مجموعه قواعدی است که بر چگونگی مجازات اشخاص از طرف دولت حکومت می کند، در این رشته از حقوق سخن از اعمالی است که به منافع و نظم عمومی زیان می رساند و اثر آن به اندازه ای شدید است که دولت باید به وسیله اعدام یا حبس و غرامت و تبعید، خطاکار را کیفر دهد. حقوق جزا را به دو رشته عمومی و اختصاصی تقسیم کرده اند: در حقوق جزای عمومی، سخن از جرم و مجازات و مسئولیت کیفری می شود، کلیاتی که به همه جرایم نظر دارد و قواعد عمومی است. ولی در حقوق کیفری اختصاصی، جرایم خاص (مانند قتل، دزدی و کلاهبرداری) مورد مطالعه قرار می گیرد و ارکان هر جرم و کیفر ویژه آن در قوانین، معین می شود. (کاتوزیان، ۱۳۷۸، ص ص ۹۵ - ۹۶)

از جمله مباحثی که در حقوق جزای عمومی مورد بررسی قرار می گیرد، عذرهای تخفیف دهنده و کیفیات مشدده مجازات ها می باشد که در مجموع عوامل تخفیف دهنده و تشدید کننده در مجازات را تشکیل می دهد. شناخت این عوامل گامی در جهت تسهیل دادرسی است.

در این پژوهش برآنیم این عوامل را در مجازات اسلامی مورد کنکاش قرار دهیم.

هر چند به دلیل عدم دسترسی به منابع حقوقی نواقصی در این پژوهش وجود دارد، اما امید است اساتید و پژوهشگران بزرگواری به این نقص با دیده اغماض بنگرند.

۲-۱ ادبیات تحقیق

۱-۲-۱ تعریف مسأله

تعیین مجازات باید با رعایت میزان مسئولیت مرتکب جرم صورت گیرد و از آن جا که میزان مسئولیت مرتکب جرم به شرایط و اوضاع و احوال ارتکاب آن و سوابق اجتماعی و خانوادگی و حالات روانی مجرم بستگی

دارند و از این جهت هر جرم در حقیقت واقعه‌ای منحصر به فرد است، باید این امکان در نظام جزایی وجود داشته باشد که مجازات‌ها با توجه به شرایط و اوضاع و احوال یک یک جرایم ارتكابی تعیین شود. با این وصف برای قانونگذار ممکن نیست که انواع و اقسام موقعیت‌ها و اوضاع و احوال مرتبط به یک یک جرایم را به شکلی منطقی پیش بینی و برای هر یک مجازات مناسب تعیین کند. (صانعی، ۱۳۷۶، ص ۲۴۲-۲۴۱) از این رو قانونگذار برای حل این مشکل علل و عواملی را تعیین کرده که در صورت وجود آن‌ها در پرونده مورد بررسی یک مجرم، قاضی بتواند مجازات تعیین شده را تشدید کرده یا تخفیف دهد. شناخت این عوامل در مجازات اسلامی موضوع این تحقیق است که نتیجه آن می‌تواند گامی در جهت شناخت بهتر حقوق اسلام و سیاست جنایی آن و همچنین کمک به فرآیند دادرسی باشد.

۲-۲-۱ فرضیات تحقیق

فرضیاتی که در مورد این عوامل، در این تحقیق به ذهن می‌رسد، شامل موارد زیر است:

- اسلام شریعت سمحه و سهله است که مبتنی بر اصول عقلانی است.
- فلسفه قوانین جزایی اسلام بازدارندگی و اصلاح جامعه است.
- در حقوق جزایی اسلام عوامل تشدید کننده مجازات وجود دارد.
- در حقوق جزایی اسلام عوامل تخفیف دهنده مجازات وجود دارد.
- عوامل تشدید کننده مجازات با روح خشونت ستیزی منافات ندارد.

۳-۲-۱ روش تحقیق

شیوه تحقیق برای انجام این پایان نامه به طور کلی شامل مطالعات کتابخانه‌ای است که عبارت از جمع‌آوری و استخراج نکات مهم از کتاب‌ها، تلفیق مطالب، سنجش فرضیات و در نهایت نتیجه‌گیری و نگارش نهایی پایان نامه می‌باشد.

۴-۲-۱ اهمیت و اهداف تحقیق

از آن جا که حقوق اسلامی مورد نقد و بررسی حقوقدانان و دین شناسان قرار دارد، پس هرگونه کوششی برای شناخت و معرفی آن مغتنم است. مجازات اسلامی به عنوان یکی از شاخص های حقوق اسلام در این میان از اهمیت ویژه ای برخوردار است و از جنبه های گوناگون مورد نقد و بررسی قرار می گیرد. اما برای دست یابی به هدف اصلی یعنی؛ شناخت حقوق اسلام، رسیدن به اهداف اولیه ای لازم است همچون؛ تعیین عوامل تشدید کننده و تخفیف دهنده در مجازات اسلامی که نقش مهمی در دادرسی و عدالت محوری آن دارد و مورد توجه نگارنده این پایان نامه قرار گرفته است.

۵-۲-۱ پیشینه تحقیق

عوامل تخفیف دهنده و تشدید کننده در مجازات اسلامی، تا کنون با این عنوان و به طور کلی مورد تحقیق قرار نگرفته است. نویسندگان کتابهای حقوق جزای عمومی فصلی از کتاب خود را به مطرح کردن این عوامل اختصاص داده اند؛ اما پژوهشگران به صورت موردی به تجزیه و تحلیل این عوامل پرداخته اند، کتاب هایی که در این زمینه تألیف شده اند عبارتند از: « مبانی فقهی و حقوقی تعدد جرم »، غلامحسین الهام، « تعدد و تکرار جرم در حقوق جزا »، سیدیزداله طاهری نسب، « تکرار جرم، (بررسی حقوقی - جرم شناختی) حسین غلامی و « چراغیم قابل گذشت »، تألیف رحیم اسرافیان.

۳-۱ مجازات

۱-۳-۱ تعریف مجازات

از لحاظ لغوی مجازات از ریشه جزی، الجزا، به معنای مکافات بر چیزی است. (ابن منظور، بی تا، ج ۱۴، ص ۱۴۳) و به معنای « پاداش، کیفر، جریمه، تنبیه، بیشتر برای شر، یعنی کار بد مجازات به کار می رود و برای کار نیک مکافأة » (خلیل جر، ۱۳۷۷؛ ج ۲، ص ۱۸۲۵) در اصطلاح حقوقی مشقتی که مقنن بر مجرم تحمیل می کند را مجازات گویند. (جعفری لنگرودی، ۱۳۴۶، ص ۶۱۵) در تعریف مجازات همچنین گفته شده است: « مجازات عبارت از تنبیه و کیفری است که بر

مرتکب جرم تحمیل می شود مفهوم رنج از مفهوم مجازات غیر قابل تفکیک است و در واقع رنج و تعب است که مشخص حقیقی مجازات می باشد.» (علی آبادی، ۱۳۵۲، ج ۲، ص ۱)
به طور کلی مجازات پاسخ اجتماع به افرادی است که نظم و امنیت آن را مخدوش کرده و به نقض قوانین پرداخته اند. پس مجازات نوعی ضمانت اجرای قوانین کیفری است که بر مجرم تحمیل می شود.

۱-۳-۲ ویژگی های مجازات

برای مجازات ویژگی های گوناگونی را می توان برشمرد، که چند مورد از آن ها را به نقل از کتاب «
زمینه حقوق جزای عمومی» نقل می نمایم:

الف- وجود هراس در مجرم: عامل ترس یا قدرت ترساننده مجازات بدین دلیل توانسته است قرن ها دوام پیدا کند که در واقع بشر نسبت به حیات، آزادی، مال و آبروی خود علاقه مند است و تخطی نسبت به این ارزش های پذیرفته شده را نگران کننده و غیر قابل گذشت می داند؛ لذا بشر در اعمال مجازات از همین احساس عمیق و علاقه انسانی نسبت به حیات، آزادی، مال و آبروی خود برای ترساندن الهام گرفته و مجازات را چاره اعمالی دانسته که تجاوز به ارزش های انسانی را مشخص می کند. با توجه به این مسائل می توان گفت یکی از ویژگی های مجازات ها وجود ترس در بزهکاران احتمالی آینده و ذر مجرمان فعلی است. کیفر می ترساند و این خصیصه ذاتی مجازات است.

ب- آزار دهی و آسیب رسانی: مجازات ها ذاتاً آزار دهنده و آسیب رساننده هستند و مجرم باید با تحمل آن ها درد و ناراحتی حاصل از انجام جرم را پذیرا شود زیرا خود به دیگری یا دیگران این درد یا ناراحتی را تحمیل کرده است و در یک تناسب به ظاهر منطقی، جبران المی که بر کسی وارد آمده با رنجی که تحمل می شود امکان پذیر می گردد.

ج- تحقیر آمیز بودن: جامعه در قبال جرمی که انجام یافته آسیب دیده است و لذا آسیب زندگان نباید مصون از تحقیر فردی و اجتماعی باشند.

د- جبران ضرر و زیان ناشی از جرم: جرم انجام یافته ضرری بر مجنی علیه وارد می کند که مادی یا روانی است. در هر حال جبران، صرف نظر از ریشه غالباً غریزی آن، در این جا نیز نقش خود را بازی می کند. مجازات ها جبران کننده هستند و شدت مجازات ها در حد امکان با توجه به مقتضیات، چگونگی، نوع جرم، شخصیت مجرم، و میزان خسارت وارده مشخص می شود. (نور بها، ۱۳۸۰، صص ۳۹۰-۳۹۳)

۱-۳-۳ اهداف مجازات

تعیین مجازات به عنوان تاوان عمل ضد اجتماعی مجرم، اهداف خاصی را دنبال می کند که عبارتند از:
الف- باز دارندگی: مفهوم بازدارندگی متضمن این معنی است که تهدید ناشی از مجازات یا ترس از تحمل آن موجب پیشگیری از ورود فرد به عرصه فعالیت مجرمانه می گردد. (غلامی، ۱۳۸۲، ص ۵۹)
بازدارندگی به دو نوع خاص و عام تقسیم می شود.

بازدارندگی خاص به این معنی است که ترس ناشی از مجازات یا تحمل آن موجب می شود که بزهکار از ارتکاب جرم در آینده خودداری کند. این مفهوم بر این پیش فرض استوار است که تحمل مجازات در حال حاضر، موجب ترس از تحمیل آن به خاطر ارتکاب جرایم بعدی و در نتیجه انصراف از ارتکاب آن ها در آینده خواهد شد. (همان، ص ۵۵)

در مقابل بازدارندگی خاص بازدارندگی عام بر این معنا استوار است که اشخاص به طور غیر مستقیم و به واسطه تحمیل مجازات بر بزهکاران مورد تهدید قرار می گیرند. آنان با دیدن یا شنیدن حادثه تحمیل مجازات بریک بزهکار، رفتار خود را بیش از پیش تحت کنترل در آورده، از ارتکاب جرم خودداری خواهند کرد. این مفهوم بر این پیش فرض استوار است که اولاً عموم انسان ها «عاقل» بوده و ثانیاً با در نظر گرفتن هر گونه «خطر احتمالی» - در این جا احتمال تحمل مجازات - از ارتکاب عمل مجرمانه خودداری خواهند کرد. مفهوم بازدارندگی عام احتمالاً، مهمترین راهبردهای (استراتژی) کنترل جرم را که مورد اتفاق کلیه نظام های حقوق کیفری است، تشکیل می دهد. (همان، ص ۵۹)

ب- اصلاح و تربیت بزهکار: یکی دیگر از اهداف مجازات ها این است که با اجرای آن ها سعی در بهبود وضع اجتماعی و اخلاقی بزهکار و تلاش در جهت باز سازکار کردن وی نمائیم. بنابر این اصلاح مقصر با این هدف است که دوباره به راه خطا باز نگردد. سازگار ساختن مجدد اجتماعی مجرم مبتنی بر این اندیشه است که مجازات می تواند با اتخاذ یک شیوه و بهبود رفتار و خصائص مجرمین، میزان تکرار جرم توسط آن ها را در آینده کاهش دهد. (طاهری نسب، ۱۳۸۱، صص ۱۶-۱۷)

ج- اجرای عدالت: اگر با انسانی که مرتکب جرم شده، نظم اجتماع را بر هم زده و موجب وارد آمدن ضرر و زیان برای دیگری شده است همانند انسان هایی که با رعایت قانون و احترام به حق دیگران زندگی می کنند رفتار شود، عدالت معنای خود را از دست می دهد. مجازات و تعیین آن برای مجرمین در واقع هدف

خاصی را دنبال می کند و آن اجرای عدالت در اجتماع بشری است. پس یک هدف ذهنی قابل تصور برای مجازات، اجرای عدالت است.

۱-۳-۴ سابقه تاریخی

کیفر یا مجازات دارای سابقه طولانی در تاریخ است و حتی گفته اند که: به قدمت عمر بشر می توان از آن گفتگو کرد. (نور بها، ۱۳۸۰، ص ۳۸۷)

در مجموعه قوانین حمورابی پادشاهی بابل، طی ماده های مختلف این قانون برای مرتکبین جرایم، مجازات های گوناگون در نظر گرفته شده است. به عنوان مثال: در رابطه با جرم سرقت به موجب ماده ۱۲۲ این قانون « اگر شخصی مرتکب سرقت شد و دستگیر شد آن شخص باید به قتل برسد. » (تئوفیل میک، ۱۳۷۶، ص ۳۷)

از نظر سابقه دینی می توان گفت، در شریعت موسی، برای تضمین اجرای قوانین این دین، مجازات های فراوانی وضع شده است. در باب ۲۰ سفر لاویان آمده است: « کسی که به سوی صاحبان اجنه و جادوگران توجه نماید تا در عقب ایشان زنا کند من روی خود را به ضرر آن شخص خواهم گردانید و او را از میان قومش منقطع خواهم ساخت. پس خود را تقدیس نمایید و مقدس باشید. » (کتاب مقدس، سفر لاویان، باب ۲۰، آیه ۶) و « هر کسی که پدر و مادر خود را لعنت کند البته کشته شود. چون که پدر و مادر خود را لعنت کرده است خونسش بر او خواهد بود. » (همان، آیه ۱۹)

اما در آیین مسیحیت به مجازات های معدودی اشاره شده و دستورات این دین بیشتر جنبه ارشادی و اخلاقی دارد. در اینجیل یوحنا آمده است که: « اگر کسی در من نماند مثل شاخه بیرون انداخته می شود و می خشکد و آن ها را جمع کرده و در آتش می اندازد و سوخته می شود. » (انجیل یوحنا، عهد جدید، ص ۵ - ۶)

اسلام، آیین محمد (ص) نیز برای ضمانت اجرای قوانین خود مجازات هایی را وضع کرده تا کسانی که به احکام دقیق آن عمل نکرده و حرمت دین یا جان، مال یا حیثیت انسان ها را شکسته اند، به موجب قوانین جزایی آن مجازات شوند و به این شکل اجتماع انسانی سالم مانده و عدالت در آن اجرا شود.

مجازات هایی همچون حد زنا، لواط و قذف برای حیثیت و نسل بشر، قصاص برای حفظ جان انسان و مجازاتی مثل حد سرقت به منظور حراست از مال انسان ها وضع شده است.

اما در ایران نخستین مجموعه قوانین جزایی ایران، قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴ خورشیدی است. در سال ۱۳۱۲ موادی به آن الحاق شده و اصلاحاتی در آن صورت گرفت. پس از آن در سال ۱۳۵۲ اصلاحاتی کلی و اساسی در قانون جزای عمومی ایران انجام و تصویب شد. پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۱ قانون راجع به مجازات اسلامی تصویب شد که قوانین جزایی را با احکام اسلامی منطبق می کرد و سرانجام مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۰ قانون مجازات اسلامی را به تصویب رساند.

۴-۱ عوامل تشدید کننده مجازات

۱-۴-۱ تعریف

بعضی اوقات عمل مجرمانه ای که صورت می گیرد مستلزم خطر بیشتری برای جامعه است و یا احساس نفرت و انزجار بیشتری را در مردم جامعه بر می انگیزد؛ در این موارد قانونگذار ارتکاب جرم خاص را در شرایط معین مشمول مجازات های سنگین تر قرار می دهد. بعلاوه ممکن است شخصی به دفعات مرتکب جرم شود. در این مورد نیز قانونگذار برای مرتکب جرم، به علت تعدد یا تکرار جرم، مسئولیت جزایی بیشتری قائل است و مجازات های سنگین تری پیش بینی می کند. در کلیه این موارد علل و جهاتی باعث تشدید مجازات می شود. (صانعی، ۱۳۷۶، ص ۲۵۷)

پس گاهی عواملی در یک جرم بخصوص وجود دارد و باعث می شود قانونگذار مجازات سنگین تری را برای نفس عمل مجرمانه پیش بینی کند که عوامل تشدید کننده در مجازات را تشکیل می دهند. برای نمونه ماده ۷۰۱ ق.م.ا. بیان می دارد: «هر کس متجاهراً و به نحو علنی در اماکن و معابر و مجامع عمومی مشروبات الکلی استعمال نماید، علاوه بر اجرای حد شرعی شرب خمر به دو تا شش ماه حبس تعزیری محکوم می شود.»

۲-۴-۱ انواع عوامل تشدید کننده مجازات

الف- علل شخصی و عینی

عوامل تشدید کننده یا همان کیفیات مشدده، قاضی را مکلف می کند که مجازات را بیش از حداکثر مجازاتی که قانون برای عمل ارتكابی پیش بینی کرده، تعیین کند. عواملی که باعث تشدید مجازات می شوند